

О.ДОКАШ (Чернівці)

АБСОЛЮТНИЙ МІФ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОЛІТИЧНОЇ МІФОТВОРЧОСТІ

Реальність міфу для архаїчної свідомості є абсолютною й не підлягає жодному сумніву з боку міфоносія. Політичний міф також розпізнається як реальність, але вже не з тією впевненістю, як у випадку архаїчного міфу. Політичний міф завжди є чієюсь вигадкою, навіть якщо здається, що він породжений реальністю (міфологізованими подіями, емоційними деклараціями інтересів та ін.), ким-небудь створений, і лише потім сприйнятий – спочатку як можлива реальність, потім – як реальність очевидна. Політичний міф є особливим міфом, що зберігає в колективній пам'яті народу його соціальний досвід, імперативи духовно-морального виміру політичних процесів, чим і зумовлюється актуальність даної наукової розвідки.

Метою даної статті є аналіз абсолютного міфу як достатньої підстави для позитивної політичної міфотворчості. Роль міфологічної свідомості у розумінні політики та міф як джерело знання досліджували в своїх працях А. Кольєв, І. Кравченко, О. Лосєв, А. Майданов та Ю. Шайгородський [1 – 5, 8].

Політичний міф включає архетип певної дослідної ситуації, пов'язаної зі здійсненням заходів соціального регулювання й примусу ("якщо... то..."), зміст конкретного досвіду, емпірично отриманого в ситуаціях, об'єднаних даним архетипом, та систему алегоричних образів, функціональна символіка яких співвідносить "бажане" з "належним", тобто зі сформованим архетипом [2, с. 4]. Логіка політичного міфу полягає в тому, щоб певний причинний зв'язок, оскаржений у результаті соціальної кризи, перенести до сфери міфічних образів, де може бути віднайдений новий причинний зв'язок і потім перенесений у політичну реальність. Політичний міф, таким чином, несе в собі своєрідну пошукову логіку, яка діє за відсутності повноти вихідних даних. Технологічна значущість політичного міфу для еліти полягає в можливості викликати на поверхню політичних процесів той архетип, який зможе сформулювати певний мотив діяльності - через політичну рекламу, ритуал, містерію. Через архетип здійснюється пов'язування бажаного й належного спочатку в міфологічних категоріях (напр., мовою метафор, які множаться), а потім – у підбраній до гасла політичній дії.

Невірне уявлення про національні архетипи може призвести до викриття політичної реклами як квазіміфу, а політичного діяча – як квазігероя. Квазіміф може охопити масу й володіти нею доти, поки архетипічна ситуація не розкриє суперечність цього міфу досвіду предків, культурній парадигмі, що існує в суспільній свідомості повз його волю. Але сам факт переваги якогось міфу в певний період часу зовсім не гарантує його позитивної спрямованості. Квазіміф проявляє себе саме невідповідністю архетипу, а не масовим настроєм сьогоденного дня.

В деяких дослідників існує стійке переконання, що міф у політиці – це щось до кінця архетипічне, а тому незворушне, таке, що не піддається маніпулюванню, а отже – позбавлене якостей інструменту [8]. З цієї точки зору, ми можемо тільки спостерігати, як невідкладні нам міфи на нас впливають, і пояснювати об'єктивні процеси, вивчаючи, яким чином ці міфи підкоряють нашу волю. З іншого боку, основними характеристиками політичного міфу є опора на архетип і деяку технологічну штучність. Тобто, політичний міф мимоволі походить з природи людини й, одночасно, створюється нею штучно. Тут немає ні суто природного механізму створення, ні суто розумового. Таким чином, політичний міф є пристосуванням деякого культурного міфу для політичних цілей, і в його основі завжди лежить певна штучна концепція.

О. Лосєв сформулював ідею абсолютного міфу як міфології, "яка з жодного боку й у жодному відношенні не зустрічає перешкод для свого існування й розвитку" і яка існує як єдино можлива картина світу [4, с. 82]. Іншими словами, абсолютна міфологія, зазначаючи будь-якої спроби руйнування, повинна тільки добудовуватися й зміцнюватися, не втрачаючи своєї повноти в основних принципах. О. Лосєв зазначає: "...абсолютна міфологія повинна бути немов би нормою, зразком, межею й метою прагнення для всякої іншої міфології" [4, с. 88]. Відповідно, процес сходження до абсолютної міфології пов'язаний із

циклами міфологізації-деміфологізації, в яких відбувається розширення національної свідомості до освоєння одночасно й власного побутового *всесвіту* й космогонічних розумінь.

Друга норма абсолютної міфології, яка має політичну проекцію – абсолютний міф не може бути використаний проти будь-якої іншої міфології як викриття (контр-міф), але здатний поглинути будь-яку іншу міфологію, рятуючи її від помилкових фрагментів. При цьому поглинений міф буде більш життєздатним за міф, який його носій прагнув би зберегти у відособленому стані. Слід відзначити, що абсолютна міфологія О. Лосєва не має нічого спільного з ейкуменізмом – поєднанням релігій у щось єдине. Таке поєднання було б фальшивим, тому що позбавляло б живого джерела віри. Абсолютна міфологія може бути реалізована в різних релігіях, які є її переказом (вірним або помилковим). Причому останнє зовсім не означає єдності релігій, наявності якоїсь таємниці, що поєднує всі конфесії (імена Бога є різними, але Бог єдиний), так само як і єдина основа більшості міфів про походження й відродження не означає тотожності між ними й можливості заміни одного міфу іншим міфом або заміни всіх міфів якимось єдиним міфом. Імена в споріднених релігіях і міфах розрізняються у відповідності зі своєрідністю цивілізацій, спроба поєднання яких у щось *загальнолюдське* може бути тільки злочином, контр-міфом.

О. Лосєв демонструє в абсолютній міфології можливість синтезу магічних імен, якими наповнена не тільки філософія, але й політична ідеологія. Абсолютна міфологія має в своїй основі два рівноправних принципи: матерія й ідея, синтезованих у понятті субстанція [3]. Відповідним чином синтезуються буття й свідомість, об'єднані в творчості (креаціонізм). Абсолютна міфологія визнає рівноправну цінність віри й знання, об'єднаних у синтезі гнозису. Причому, гнозис може бути як пророчий і молитовний, так і інтелектуальний, але разом з тим таким, що містить у собі й інші аспекти абсолютної міфології – віру в знанні, знання у вірі.

Абсолютна міфологія вирішує антиномію об'єкта й суб'єкта, поєднуючи їх в особистості. Нескінченне й кінцеве синтезується в принципі відносності. Абсолютне й відносне, тимчасове і вічне в абсолютній міфології синтезуються в живій *фігурності* істини (наприклад, в іконі або особистості пророка). Вона синтезує поняття одного й багато чого в понятті числа. Зокрема О. Лосєв відзначає, що “абсолютна міфологія завжди буде аритмологізмом (тобто в її основі будуть завжди проглядатися числа й число), тоталізмом (вченням про загальну цілісність) і алогізмом (вона завжди буде однаково визнавати логіку й абсолютну ірраціональну нерозрізненість буття)” [3].

Поняття суцього (буття) і несущого (небуття) синтезуються в понятті становлення. Аналогічним чином абсолютна міфологія об'єднує в собі сутність і явище, синтезом яких стає символ. Душа й тіло в ній примиряються в понятті життя. Індуїдуалізм і соціалізм (колективність) синтезуються в релігію (церковність). Повне злиття спільного й індивідуального може бути тільки в символічному організмі. Свобода й необхідність синтезуються в почуття, в якому злиті воедино обов'язок і схильність, заповідь і потяг, повинність і вільний вибір.

Весь цей синтетичний метод Лосєв називає розгорнутим міфологічним іменем, узятим у своєму абсолютному бутті. Точніше було б зазначити, що категоріальний синтез дає можливість конструювати нові міфологічні проекції, зокрема – соціально-політичні. Наприклад, вищезазначені тези дають можливість зробити ряд очевидних висновків з приводу політичних ідеологій, які не досягають запропонованого синтезу й втрачають або субстанціональну наповненість, або орієнтир на творчість чи особистість.

Для абсолютної міфології є природна політична проекція, виражена в консерватизмі, для якого відокремлення й протистояння політичних міфів соціалізму й лібералізму є помилковим відокремленням й помилковим же протистоянням. Разом з тим, з *тіла* цих міфів може бути отримане щось, що в них самих є перекрученим і зіпсованим, а в консервативному міфі буде виправлене й відновлене [9, с. 212]. Що стосується розгорнутого магічного імені, то це ім'я – Бог. Поняття Бога отримується для міфології з найпростішою діалектичною необхідністю. Центральне ім'я абсолютної міфології, таким чином, демонструє хибність як комунального, так і ліберального атеїзму. Отже, безбожництво є неправдою політики, підміною міфу псевдоміфом, квазіміфом.

Дійсно, безбожна картина світу обходить багато проблем, видаючи певний світоглядний фрагмент (наприклад, природний або економічний закон) як шматочок істини, який визначає всю істинну картину світу. В дійсності, розгортання цього фрагмента, логічне й органічне добудовування до якоїсь цілісності, зробило б очевидним його облудність. Але відмова від цього добудовування є вивертми політиків, які прагнуть бути фахівцями-професіоналами, яким байдуже до інших фахівців. До прикладу, державне управління підминається юристами й економістами, які не бачать цілей політики, не розуміють і не бажають знати сутність людини, долю людства й нації.

Становлення абсолютного політичного міфу, який спирається на абсолютну міфологію й той чи інший національний ґрунт, пов'язане із синтезом охоронних і реформаторських зусиль. Власне, самі реформи в консервативному синтезі є всього лише способом забезпечення людини від гріхопадіння, реакція на божевільне новаторство лжепророків-політиків, супровідний мотив розвитку людського суспільства.

В процесі індивідуації людина виділяється з маси й проходить стадії особистісного дорослішання – від чистого афекту до розуміння своїх життєтворючих інтересів, від інтересів до цінностей (і міфологічних образів), від цінностей до основоположних категорій і явищ священного. Сформована в цьому процесі надособистість являє собою нерозривну свідомо-несвідому єдність (самість), утворену не вторгненням несвідомого в і без того надто тісну сферу свідомого (варваризація), а розширенням сфери свідомості в традиційно несвідомих елементах психіки (індивідуація). Саме надособистість в змозі розтлумачити й застосувати приховані в колективній психіці розуміння [7, с. 123]. За стилем поведінки й відношенням до соціальних явищ необхідно розрізняти людину магічну й людину політичну. Перша є ближчою до загальнолюдських і архаїчних міфів, хіліастичних переживань, інша – до раціонального вибору й концептуальної міфології.

В більш широкому розумінні розрізняють вузькоспеціалізованого обивателя (деміфологізовану, рутинізовану, не здатну до контролю несвідомих імпульсів, занурену в ілюзію власної побутової раціональності людину), інфантіла (людину, яка випала з сучасності, позбавлена бачення багатопланової реальності, але все-таки здатна емоційно переживати деякі

архетипи), людину магічну (така, що характеризується нестійким емоційним планом, запопадливістю на емоційні сурогати, неготовністю до повноцінного сприйняття політичних міфів), людину політичну (здатну до перетлумачення образів, які постачає йому архетип, вимагаючи пояснюючих формул політичних міфів, готову до прийняття ідеології національної еліти) [1, с. 286].

В ланцюжку, що характеризується наростанням особистісного контролю за політичним міфом – людина магічна, людина політична, вождь, пророк – престижна політична посада втрачає ціну, а переваги статусу та положення більш повно привласнюються як особистісні характеристики, а свідомість усе більше засвоює ті розуміння і поняття, які їй постачає несвідоме (міфи, образи, символи). В цьому випадку гармонія свідомого і несвідомого щоразу досягається на новому рівні. Рух до самості, розширення свідомості разом з відкриттям більш глибоких шарів несвідомого відбувається в перетвореннях психічної енергії з усвідомленої в несвідому й знову в усвідомлену, звернення то до колективного, то до індивідуального досвіду. Адаже становлення ієрархії влади призвело до зняття монополії на особистісне буття й прояви індивідуальних якостей психіки вже не тільки в релігійних переживаннях, але й у соціальних процесах. Одночасно особистісне буття втратило свою цілісність і втілюється в цілий спектр перехідних форм, що містять як особистісні, так і безособові елементи.

Політичний міф, як і архаїчний, характеризується певним набором компонентів: картиною світобачення у вигляді міфологізованої концепції соціальної істини (підставами справедливості), періодом у часі, пов'язаним із джерелом національної історії й культури, моментом їхнього вищого піднесення або занепаду (аналог ініціативного переживання в містичному ритуалі), образом майбутнього (зрозумілим як повернення до джерел Золотого Століття) і глибокою опозицією “ми - вони” (аналог міфічної опозиції Добра і Зла) [6, с. 59]. Але політичний міф відрізняється від архаїчного своєю інструментальністю й рукотворністю. Культурне завдання політичного міфу полягає у відновленні соціальної картини світу, зруйнованої під час соціального катаклізму, і структуруванні дійсності в ситуації, коли картину світу не можна відновити й засвоїти як цілісну. В основі політичного міфу, за всієї його кризової випадковості, неодмінно лежить концепція.

Міф може проявлятися в політиці, як в анекдоті, так і в складному політизованому міфосюжеті, що відтворює картину світу. Політично цінні стани виникають у масі в зв'язку з міфом, виявленим в ритуалах клятви або в символах, прийнятих несвідомо. Нарешті, міф може виникати й актуалізуватися в міфоритуальних співтовариствах з пірамідальною структурою присвяти в таємницю.

Політичний міф постійно перебуває в стані добудовування: від ідентифікації за спільним переживанням, через певний межовий психологічний стан до символізації й ритуалізації – оперування, комбінування символами. В зрілій стадії міф породжує міфоритуальні товариства, але потім переходить у стадію уніфікації й виродження та гине, втративши мобілізуючу силу. Інструментальні якості політичного міфу призводять до того, що вихідний міфосюжет заднім числом може бути накладений практично на будь-який дієвий ряд, а політичний міф стає шифром соціального проекту. Життєздатність соціального проекту, відповідно, залежить лише від мистецтва міфотворця і його вміння пояснити масам, що події не спростовують заявленого сюжету. Розгорнутий політичний міф, щоб обслужити більш-менш довгострокову стратегію боротьби за владу, повинен народжуватися в зв'язку з архаїчними міфами, опиратися на них, містити ключ, що дешифрує ймовірні реакції маси, і вирішувати основні питання буття.

Роздробленість міфотворчого потоку, пропонованого суспільству засобами масової інформації, обумовлює його перетворення в чистої води обман. Міф у цьому випадку не відтворює культурного простору, не дозволяє виникнути міфоритуальним товариствам, які й можуть перебороти соціокультурну кризу [5, с. 93]. Квазіміф проявляє себе невідповідністю архетипу. Він може захопити масу й водити нею доти, поки архетипічна ситуація не розкриє суперечність цього міфу досвіду предків, культурній парадигмі, що існує в суспільній свідомості повз його волю.

Символ у політиці пов'язує раціональне з ірраціональним, колективне з індивідуальним, масу з вождем. Виділяють культурний і психоаналітичний підходи до суті символу. В першому випадку символом є сама дійсність, найважливіша ознака соціальності; в другому – позначення певного витісненого зі свідомості забороненого бажання. Перший підхід відповідає глибоко вкоріненим у культурі символам, інший – кризовій формі свідомості.

Політичний міф формується разом зі створенням магічних слів і проясненням їхнього змісту в міфоритуальних сценаріях. У магічному слові може бути приховане божевілля як небезпечне емоційне розжарення, що затьмарює зміст, але може міститися й особистість зі значеннєвою енергетикою, енергією сутності. Декларативне присвоєння символу явищу (акт номінації) є формою політичної влади. Національний політичний міф складається як ієрархія *крові і ґрунту*: ґрунт стосується концепції народу-богоносця – носія знання про Істину, кровність (елітарність) – концепції боротьби за реальний успіх нації у земному існуванні. Народ вкладає в міфотворчість нації зміст свого несвідомого, відображений у символах досвід предків, еліта – концептуальне бачення всієї міфологічної конструкції та гру образів – політичну рекламу й національний ритуал [1, с. 292 - 293].

Руйнування національної міфології може відбуватися за протиставлення *крові і ґрунту*, а також при виникненні *війни богів* – зіткненні різних релігійних парадигм, їх інтерпретації різними верствами населення. Конструювання національно-політичної міфології вимагає примирення народної традиції (яка для повсякденної свідомості не може бути складною) і релігійної догматики (яка повинна бути складною). Тільки в цьому випадку може виникнути органічна єдність між елітою й масою, можуть бути забезпечені умови для становлення ієрархії громадянського суспільства, умови національної єдності.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що абсолютна міфологія є понятійною конструкцією, яка самоформується, в якій альтернативні міфологічні сюжети систематизуються і з них синтезуються нові елементи категоріального апарату політології. Центральним іменем абсолютної міфології, її розгорнутим магічним іменем є Бог. Абсолютна міфологія в політичній проекції дає міфологію консерватизму, для якого відокремлення й протиставлення політичних міфів соціалізму й лібералізму є помилковим відокремленням.

1. Кольев А. Политическая мифология: реализация социального опыта / А. Н. Кольев. – М., 2003. – 384 с.

2. Кравченко И. Политическая мифология: вечность и современность / И. И. Кравченко // Вопросы философии. – 1999. – № 1. – С. 3 – 17.
3. Лосев А. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев [Электронный ресурс]. – М. : Правда, 1990. – Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/losew03/index.htm>.
4. Лосев А. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М. : Политиздат, 1991. – 525 с.
5. Майданов А. Миф как источник знания / А. С. Майданов // Вопросы философии.- 2004.- № 9. - С. 91 – 105.
6. Миф, мечта, реальность: постнеклассические измерения пространства культуры / Под ред. И. В. Мелик-Гайказян. – М. : Научный мир, 2005. – 256 с.
7. Самохвалова В. Мифы для массового человека / В. И. Самохвалова // Полигнозис. - 2001. - № 1. - С. 120 - 139.
8. Шайгородський Ю. Роль міфологічної свідомості у розумінні політики / Ю. Шайгородський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php>.
9. Шестов Н. И. Политический миф теперь и прежде / Под ред. проф.А. И. Демидова. - М. : ОЛМА ПРЕСС, 2005. - 414 с.

SUMMARY

Dokash O. ABSOLUTE MYTH AS THE BASIS FOR POLITICAL MYTH-MAKING

The article is analysis abslyut myth as sufficient grounds for a positive political myth-making. A political myth always is somebody's device, even if it seems that he is generated reality (by mif's events, emotional declarations of interests and other), created anybody, and only then perceived - at first as reality is possible, then - as reality is obvious. A political myth is the special myth, which keeps in collective memory of people his social experience, imperatives of the spiritually moral measuring of political processes, what and actuality of this scientific secret service is predetermined.